

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.7>

С. В. Степаненко

orcid.org/0000-0002-9801-1394

доктор наук з державного управління,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку України важливу роль відіграє сфера митного контролю, а саме система ефективного управління ризиками та посилення зовнішньоекономічної безпеки країни. Це створить сприятливі умови для переміщення товарів через державний кордон шляхом спрощення, пришвидшення та удосконалення митних процедур.

Пріоритетним є насамперед дослідження теоретичних та прикладних аспектів управління ризиками в митній справі. Існує абсолютна потреба в уніфікації вітчизняної законодавчої бази у сфері митниці, що стосується митних стандартів на міжнародному рівні; формуванням останніх тенденцій, що призводять до перегляду підходів до забезпечення ефективності митного контролю; актуалізацією питань формування ефективної системи управління ризиками в контексті митного контролю (Управління ризиками в митній справі, 2018, с. 185).

Необхідно систематизувати світовий досвід з приводу керування ризиками на митниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали праці науковців у галузі митної справи, які широко розглядаються в спеціальній фаховій літературі, зокрема в працях Є.М. Бережного, І.Г. Бережнюка, Л.М. Івашової, А.В. Мазура, В.П. Науменка, Ю.П. Соловкова, П.В. Пашка, В.В. Ченцова та інших учених і практиків митної системи.

Для вирішення всіх наявних натеper проблем, пов'язаних з удосконаленням діяльності митних органів у сфері боротьби з контрабандою, потрібен комплексний підхід.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правових актів щодо удосконалення діяльності митних органів у галузі проведення митного контролю, що можливе з урахуванням розвитку подальшого міжнародного співробітництва, розвитку інформаційних технологій та активної міжвідомчої взаємодії із суміжними правоохоронними службами.

Виклад основного матеріалу. Митний контроль – це комплекс заходів, які вживаються митними органами у межах їх повноважень, головною метою яких є забезпечення дотримання чинного митного законодавства (Митний кодекс України, Стаття 4, пункт 24).

Абсолютно всі товари та транспортні засоби, що перевозяться через митний кордон України, обов'язково підлягають митному контролю.

Основна мета митного контролю, як зазначено в Митній енциклопедії, полягає в перевірці проведення митних операцій і дій відповідно до митного законодавства; дотримання фізичними та юридичними особами, які займаються митною діяльністю, встановлених митних правил і процедур, а саме порядку переміщення товарів та будь-яких предметів через митний кордон України (Баран Р.Б., 2013, с. 68).

Система комплексного контролю над товарами та транспортними засобами, що перевозяться через митний кордон, складається з послідовних заходів контролю, заснованих на широкому використанні методів аналізу ризиків як на етапах отримання даних про наміри здійснювати зовнішню торгівлю, так і протягом митного оформлення товарів та після випуску товарів у вільний обіг.

Такі базові елементи являють собою безперервний процес, спрямований на забезпечення захисту перш за все економічних інтересів держави, усунення порушень митного і податкового законодавства.

Зазначимо, що застосування заходів вибіркового контролю здійснюється відповідно до основних принципів Кіотської угоди – спрощення митних процедур та скорочення часу митного оформлення. При цьому митні органи співпрацюють з іншими контролюючими органами, членами господарських профспілок, акредитованими господарськими працівниками, професійними асоціаціями (Годованець О., Вєдашенко Н., 2014).

Зони митного контролю України можуть створюватися в пунктах пропуску через державний кордон, а також на території морських і річкових портів, аеропортів, вокзалів, на території підприємств, вільних митних зон, митних складів та ін. місць. Порядок створення таких регіонів передбачено ПФУ (Митна енциклопедія, 2019, с. 418).

З точки зору бізнесу, найважливішими напрямками реформування митниці є автоматизація митних процедур та електронний обмін даними. У сучасну цифрову епоху митниці майже всіх країн світу впроваджують проекти, спрямовані на автоматизацію адміністративних процесів та впровадження електронного документообігу.

Процес автоматизації митних процедур та застосування сучасних інформаційних технологій на митниці дають змогу значно прискорити виготовлення товарів, спростити контроль під час митного оформлення, зменшити роль «людського фактору» та зменшити шанси корупції.

Процеси, пов'язані з автоматизацією та електронним декларуванням, які здійснюються на митниці України:

- автоматизована обробка митних декларацій;
- Електронні перевірки шляхом аналізу виписок з систем бухгалтерського обліку компанії.
- отримання дозволів (наприклад, на переробку товарів) в електронному вигляді;
- внесення змін до митних декларацій шляхом електронного декларування;
- автоматичне визначення кількості та обсягу митних процедур за результатами аналізу ризиків;
- Автоматичне проходження митного оформлення та випуск товарів.

«Електронна митниця» – це не просто утворення кількох країн. Це майбутнє митної спільноти в світі.

Для вдосконалення митниці необхідно створити нові електронні інформаційні системи та моделі діяльності у сфері електронної комерції на місцях, наприклад, міжнародної електронної комерції, які будуть функціонально сумісні з аналогічними системами різних країн.

Для здійснення електронного декларування необхідно використовувати електронні митні декларації, засвідчені електронним цифровим підписом, та інші електронні документи або їх окремі реквізити у випадках, передбачених законом (Митна енциклопедія, 2019, с. 185).

Електронна митниця – це цілісна, багатофункціональна система, яка органічно поєднує: – інформаційно-комунікаційні технології різних країн світу та комплекс механізмів їх застосування; – об'єднання існуючих інформаційних систем експортно-імпортного та транзитного контролю в єдину автоматизовану систему, що забезпечує обмін електронною інформацією між усіма органами та суб'єктами експортно-імпортних операцій; – системи технологічного забезпечення безперервного потоку, накопичення та обробки електронної інформації між митними адміністраціями держав, національними державними органами та суб'єктами міжнародної електронної комерції (Вакульчик О. М., 2018, с. 177).

Згідно з попередніми повідомленнями, митне оформлення товарів уже було виконано трохи раніше, ніж вони дістануться кордону в Україні. Автоматизація митниці також є важливим аспектом реформування митниці.

Незважаючи на великі успіхи електронної реклами, вона все ще не досконала. Багато митних процесів все ще покладаються на паперові документи, які не відповідають сучасним технічним досягненням і найкращим світовим практикам.

Технологія центрального планування дає можливість отримати декілька переваг одночасно:

1. Зменшення фізичного контакту між бізнесменами та державними органами зменшує ризик корупції;
2. Автоматизуйте дизайн і спростіть бізнес-рекламу.

3. Формування більш широкого погляду на діяльність організації з точки зору контролюючої сторони.

За даними Всесвітньої митної організації в європейському регіоні загальна частка електронних митних декларацій перевищує 90%. У країнах ЄС митне оформлення займає менше 5 хвилин у 63% випадків і перевищує 1 годину в 9% випадків (може тривати до 48 годин). Цих результатів неможливо досягти без значного прогресу в автоматизації митної справи та управлінні ризиками (Прес-служба Державної податкової служби України).

Наприклад: запровадження Інституту сертифікованих економічних операторів (УЕО) тісно пов'язане зі створенням цілісної системи митного аудиту та безпаперового обігу.

Тому зміни мають бути комплексними. Тільки в цьому випадку кінцевий результат ремонту зможе гармонізувати всі складові. Плануючи і розробляючи проект реформи, необхідно чітко вказати, до якого кінцевого результату призведе процес перетворення.

Висновки та перспективи подальший розвідок у зазначеному напрямі. Безумовно, митний контроль займає важливе місце у системі державного фінансового контролю, адже саме через систему контрольних-перевірних заходів у межах митного контролю держава має забезпечувати економічну й фінансову безпеку, захищати власні національні інтереси.

Гострою проблемою є недосконалість митного законодавства і відсутність у ньому нормативно-правових актів, що зачіпають окремі аспекти проведення митного контролю після випуску товарів. Єдине розв'язання цієї проблеми бачиться в прийнятті нових нормативно-правових актів.

Серед найважливіших складових проведення митної реформи є впровадження антикорупційних методів та розробка зручних для користувачів послуг.

Крім того, пріоритетними наступні напрямки реформування митної справи:

1. Автоматизація митних процедур і розвиток концепції «електронної митниці»;
2. Удосконалення митних формальностей та системи управління ризиками;
3. Забезпечення доступності інформації з митних питань;
4. Реформування порядку сплати митних платежів.

В рамках обраних орієнтирів розвитку митних органів в практиці митного адміністрування почало активно освоюватися виконання можливостей митних режимів, розвивалися його перспективні напрямки (електронне декларування). Способи вирішення ряду завдань адміністративної реформи в галузі митної справи акумулювала концепція «сервісної митниці» (Прокіпчук Л.І., 2016, с. 117-118).

У числі нових технологій митного адміністрування впроваджувалися:

- єдина міжвідомча автоматизована система збору, зберігання і обробки інформації;
- система попереднього інформування митних органів;
- митний контроль після випуску товарів і (або) транспортних засобів;
- робота митних органів за принципом «єдиного вікна»;
- митне оформлення та митний контроль товарів в місцях, наближених до кордонів (Квеліашвілі І.М., 2016, с. 185).

Напрями удосконалення митного адміністрування сформували основу для забезпечення інтересів держави в митній сфері, протидії загрозам економічної безпеки і створення сприятливих умов для зовнішньої торгівлі на довгострокову перспективу. Фактичне завершення її основних заходів створює основу для подальшого системного розвитку митної служби.

У зв'язку з цим все більше офіційне визнання отримує система довготривалих цільових установок, що визначають сталий поетапний розвиток митних органів.

Стратегічна мета розвитку Митної служби України – розвиток до рівня, достатнього для надійного забезпечення економічного розвитку України в митній сфері, якісного митного регулювання в інтересах створення сприятливих умов для залучення інвестицій в українську економіку, повного надходження доходів у державний бюджет, захисту вітчизняних товаровиробників, об'єктів інтелектуальної власності, максимального сприяння зовнішній торгівлі, ефективної боротьби з правопорушеннями і злочинами.

У сфері митного регулювання передбачається виконати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення порядку і правил, при дотриманні яких юридичні та фізичні особи будуть

реалізовувати право на переміщення товарів і транспортних засобів через кордон в умовах, що відповідають сучасним реаліям.

Розвиток інфраструктури прямо пов'язаний з реалізацією удосконалення митного адміністрування та митного оформлення і митного контролю товарів в місцях, наближених до державного кордону (Євсюкова О.В., 2016, с. 18-20).

Отже, удосконалення та розвиток митного адміністрування націлені на створення інституційних основ і технологічних умов системного переходу митної служби на якісно новий рівень розвитку.

Передбачаються створення та покращення митно-логістичної інфраструктури, оптимізація функцій митних органів, заходи з нарощування транзитного потенціалу України, в тому числі за допомогою спрощення митних процедур з оформлення транзитних вантажів, що і має стати предметом подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Література

Управління ризиками в митній справі : зарубіжний досвід та вітчизняна практика: монографія / За заг. ред. І.Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП. Мельник А.А., 2018. 288с.

Митний кодекс України : Закон України від 13.02.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 03.04.2023).

Баран Р.Б. Сучасні орієнтири вдосконалення митного контролю в Україні. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1'2013[39]. С. 67-72.

Годованець О., Вєдашенко Н. Митний контроль в Україні: сутність і призначення. *Митний контроль в Україні: сутність і призначення*. 2014. URL: http://www.sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_4_2014_11_25/mitnij_kontrol_v_ukrajini_sutnist_i_priznachennja/70-1-0-1088

Митна енциклопедія : у двох томах. Т. 2 / за ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2019. 536 с.

Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / за ред. О. М. Вакульчик. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2018. 208 с.

Прес-служба Державної податкової служби України. *Державна податкова служба України*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/pres-slujba/>

Прокіпчук Л.І. Система адміністрування митних платежів : теоретичні основи та інституційні засади розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 5 (121). С. 116-120.

Квєліашвілі І.М. Передумови трансформації національної митної справи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2 (17). С. 181-186.

Євсюкова О.В. Теоретико-концептуальні передумови формування сервісно-орієнтованої держави. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2016. № 2 (15). С. 17-24.

Transnational Crime and the Developing World: report from Global Financial Integrity. March. 2017. URL: <http://qoo.by/21V1>.

References

Berezhnyuk, I. (2018). Upravlinnia ryzykamy v mytnii spravi : zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniana praktyka [Risk management in customs affairs: foreign experience and domestic practice: monograph]. Khmelnytskyi: PP. Melnyk A.A. [in Ukrainian]

Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. (2012). Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] dated February 13, 2012 No. 4495-VI]. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> ct.4., item 24. [in Ukrainian]

Baran, R., B. (2013) Suchasni oriientyry vdoskonalennia mytnoho kontroliu v Ukraini. *Innovatsiina ekonomika*. [Modern guidelines for improving customs control in Ukraine. *Innovative economy*] No. 1'2013[39]. P. 67-72. [in Ukrainian]

Godovanets, O., Vedashenko, N. (2014). Mytnyi kontrol v Ukraini: sutnist i pryznachennia. *Mytnyi kontrol v Ukraini: sutnist i pryznachennia* [Customs control in Ukraine: essence and purpose] URL: http://www.sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_4_2014_11_25/mitnij_kontrol_v_ukrajini_sutnist_i_priznachennja/70-1-0-1088 [in Ukrainian]

Pashko, P., V. (2019). Mytna entsyklopediia : u dvokh tomakh [Customs encyclopedia: in two volumes]. Vol. 2. Khmelnytskyi: PP Melnyk AA. 536 p. [in Ukrainian]

Vakulchyk, O., M. (2018). Formuvannia systemy mytnoho audytu v Ukraini : monohrafiia [Formation of the customs audit system in Ukraine]. Khmelnytskyi: PP Melnyk AA, 208 p. [in Ukrainian]

Pres-sluzhba Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. *Derzhavna podatкова sluzhba Ukrainy* [Press service of the State Fiscal Service of Ukraine. State Fiscal Service of Ukraine]. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/365795.html> [in Ukrainian]

Prokipchuk, L., I. (2016). Systema administruvannia mytnykh platezhiv : teoretychni osnovy ta instytutsiini zasady rozvytku. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. [The system of administration of customs payments: theoretical foundations and institutional foundations of development. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]. Issue 5 (121). P. 116-120. [in Ukrainian]

Kveliashvili, I., M. (2017). Peredumovy transformatsii natsionalnoi mytnoi spravy. Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia [Prerequisites for the transformation of the national customs affairs. Public administration and customs administration]. No. 2 (17). P. 181-186. [in Ukrainian]

Yevsyukova, O., V. (2016). Teoretyko-kontseptualni peredumovy formuvannia servisno-orientovanoi derzhavy. Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia. [Theoretical and conceptual prerequisites for the formation of a service-oriented state. Public administration and customs administration]. No. 2 (15). P. 17-24. [in Ukrainian]

Transnational Crime and the Developing World (2017): report from Global Financial Integrity. March. URL: <http://qoo.by/21V1>. [in English]

Анотація

Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. – Стаття.

Розглядаються питання пов'язані з особливостями митної політики держави – багатофункціональність, в рамках якої ставляться і вирішуються завдання підтримки раціонального співвідношення ввозу і вивозу товарів, інтересів окремих галузей промисловості, забезпечення рівних умов конкуренції, поповнення доходної частини бюджету.

Формування України як незалежної демократичної соціальної держави відбувається в період суттєвих політичних і економічних трансформацій, що відбуваються в українському суспільстві, та історичних змін у системі міжнародних відносин, які характеризуються виникненням нових незалежних держав, появою нових регіональних центрів сили в міжнародних відносинах.

Становлення України як цивілізованої держави залежить від формування та реалізації митної політики Державної фіскальної служби України, орієнтації на дотримання міжнародних стандартів Всесвітньої митної організації та Європейського Союзу.

Встановлено, що митна корупція завдає шкоди веденню бізнесу в країні в цілому. Корупційна практика, пов'язана з митним оформленням, спотворює конкуренцію, завдає шкоди законній діловій активності чесного бізнесу, створює ризики для безпеки ланцюжка постачання і економічної безпеки держави в цілому. Ось чому заходи, спрямовані на запобігання корупції та зниження корупційних ризиків, важливі для створення сприятливого ділового клімату в країні.

Тіньова економіка, нелегальне переміщення товарів через митний кордон, схеми ухилення від податків завдають шкоди законним інтересам добросовісних компаній і спотворюють конкуренцію на ринку. Саме тому бізнес зацікавлений в тому, щоб держава в особі митної адміністрації активно протидіє порушенням митного законодавства.

Очевидно, що митна реформа повинна бути всеохоплюючою, оскільки окремі поліпшення в деяких елементах галузі навряд чи зможуть систематично змінювати поточний стан справ.

Ключові слова: митний контроль, законодавство з питань переміщення товарів, інтереси держави, загрози, напрями удосконалення митного адміністрування.

Summary

Stepanenko S. V. Directions for improving customs control and movement of goods across the customs border of Ukraine. – Article.

Issues related to the peculiarities of the state's customs policy – multifunctionality, within which the tasks of maintaining a rational ratio of import and export of goods, the interests of individual branches of industry, ensuring equal conditions of competition, replenishing the revenue part of the budget are set and solved.

The formation of Ukraine as an independent democratic social state takes place during the period of significant political and economic transformations taking place in Ukrainian society and historical changes in the system of international relations, which are characterized by the emergence of new independent states and the emergence of new regional centers of power in international relations.

The development of Ukraine as a civilized state depends on the formation and implementation of the customs policy of the State Fiscal Service of Ukraine, orientation towards compliance with international standards of the World Customs Organization and the European Union.

It has been established that customs corruption harms the conduct of business in the country as a whole. Corrupt practice related to customs clearance distorts competition, harms the legitimate business activity of honest businesses, creates risks for the security of the supply chain and the economic security of the state as a

whole. That is why measures aimed at preventing corruption and reducing corruption risks are important for creating a favorable business climate in the country.

The shadow economy, illegal movement of goods across the customs border, tax evasion schemes harm the legitimate interests of honest companies and distort competition on the market. That is why business is interested in the fact that the state, in the form of the customs administration, actively opposes violations of customs legislation.

It is obvious that the customs reform should be comprehensive, since individual improvements in some elements of the industry are unlikely to be able to systematically change the current state of affairs.

Key words: customs control, legislation on the movement of goods, state interests, threats, directions for improving customs administration.